

STATSMINISTER ODVAR NORDLIS FOREDRAG I INDUSTRIFORUM

15. FEBRUAR 1978

I den første del av etterkrigstiden var norsk industri skjermet mot utenlandsk konkurranse på vårt hjemmemarked. En omfattende importregulering og valutakontroll sørget for det. Norske eksportindustrier arbeidet stort sett under lette og gode avsetningsforhold i vareknapphetens etterkrigs-Europa.

Gradvis ble importrestriksjoner avskaffet slik at industrien i begynnelsen av 1950-årene stod overfor et friere og åpnere konkurranseforhold. Tollsatsen betydde ennå en del.

I 1960-årene fikk vi de mest omfattende tollnedsettelsene, i første rekke innenfor EFTA-samarbeidet.

- 2 -

Men alt i alt ble tollsatsenes betydning som restriksjon på den internasjonale handel stadig mindre.

Når vi i de senere år fram til i fjor sommer fikk den siste runde med nedbygging av tollsatsen overfor fellesmarkedslandene, hadde dette mindre økonomisk betydning, fordi tollsatsene på forhånd ikke lenger var så viktige.

Norsk industri har hatt en rik utviklingsperiode i de årtiene som er gått etter den annen verdenskrig. Med en nesten uavbrutt økonomisk ekspansjon på verdensmarkedet stod vi overfor et voksende marked, og norske bedrifter fant sin rimelige andel av dette marked.

Norsk industri lyktes godt i denne tiden i å få en bredere produksjonsbasis enn tidligere. Den tradisjonelle norske industristrukturen med eksportindustri konsentrert

om forholdsvis få, lite bearbejdede produkter, ble etter hvert supplert av en stadig voksende utførsel av bearbejdede varer.

Fra tidlig i 1960-årene kunne man se konturene av dette nye mønster i norsk industriproduksjon og -eksport.

Det var allerede i 1960-årene klart at ekspansjonsmuligheter basert på kraftintensiv industri ville ha sin begrensning.

Samtidig begynte etter hvert den problemstilling å avklares at i det harde internasjonale konkurranseklima med land som tilhører den mest avanserte teknologi, må konkurranse-dyktigheten og styrken i norsk produksjon ligge i kvalitet, høy bearbejding og god markedsføring.

I den stortingsmelding om industripolitikk som Regjeringen la fram i 1975 ble disse forhold ytterligere understreket.

I St.meld. nr. 25(1974-75) om oljevirkksomheten og det norske samfunn ble det pekt på at i framtiden vil Norge være

et høykostland og konkurranseevnen i norsk industri må baseres på høy bearbejding av gode kvalitetsprodukter. For å oppnå den nødvendige høye produktivitet av arbeidskraften ble det pekt på at vi ville trenge høye investeringer for å sikre bedriftene det best mulige kapitalutstyr.

I løpet av de siste par år er vi kommet i en helt ny økonomisk situasjon, ikke bare i Norge men i den industrialiserte verden, og også når det gjelder forholdet mellom utviklingsland og industriland.

Ingen kan ennå se klart trekkene i det nye bildet i verdensøkonomien som ligger foran oss.

Det er vanskelig å se de langsiktige utviklingslinjer bak brottsjøene i de dagsaktuelle begivenheter. Etter at de oljeproduserende land i 1973-74 gikk til sterke pris-

skinger på olje, dannet dette innledningen til en periode med sterk uro og ubalanse i internasjonale betalingsforhold. Denne uro og ubalanse varer ved.

Det synes å være små muligheter for å komme tilbake til lange stabile oppgangsperioder som i 1950- og 1960-årene. Ingen gruppen av industriland er det massearbeidsløshet, uro i det internasjonale betalingssystem og manglende produksjonsvekst.

Selv om OECD-landene samlet regnes å ha en økonomisk vekst på 2 - 3 prosent i 1978, er dette for lite til å redusere arbeidsløsheten. Vi står trolig overfor en strukturell arbeidsløshet i industrilandene, som regjeringene ennå ikke har funnet løsningen på. Det er enkelte truende tegn til ny proteksjonisme i industrilandenes politikk.

Den norske regjering har ved gjentatte anledninger vært med på initiativ for å vinne forståelse for en samlet,

handlingsrettet politikk. Siktemålet må være å få opp sysselsettingen, og få fart i de internasjonale varestrømmer. Verden kan produsere disse varer, og verden har behov for varene til forbruk og investeringer, i første rekke til de fattige land.

Hittil har disse initiativ ikke gitt store resultater. Men Regjeringen vil fortsatt nytte enhver mulighet til å arbeide for større vekst i internasjonal økonomi.

Økonomiske problem er ikke naturgitt. De er skapt av mennesker, og de kan løses ved organisert menneskelig innsats.

Forholdet til import fra utviklingslandene har skapt nye situasjoner som vi ennå ikke har greid å mestre. Jeg kvier meg for å kalle denne del av den nye situasjon for problemfull. I realiteten er det denne situasjon vi ønsker for

den tredje verden. Vi ønsker at de med sin konkurransefordel, bl.a. i lave lønninger, skal kunne vinne fram i de mer arbeidskrevende industrielle produksjoner, og på disse områder flytte den økonomiske aktivitet fra de rike til de fattige.

Men i vår egen økonomi skaper dette problemer i hvert fall på kort sikt.

Det er denne fasen som er særlig merkbar innen Tekoindustrien og også i skipsbygging.

For oljens vedkommende har de oljeproduserende land lyktes i å skape en markedsorganisasjon som er tilsvarende dem man forgjeves har prøvd å forhandle seg fram til for andre råvarer i UNCTAD.

Vi kan konstatere at vi ennå ikke har greid å mestre denne nye situasjonen. Vår holdning til den er fortsatt i stor grad defensiv. Så lenge vi ikke har kunnet løse de nødvendige

omstillingsproblemer, f.eks. i vår egen Tekoindustri, har vi funnet det nødvendig å beskytte denne mot konkurranse også fra enkelte utviklingsland.

I en større internasjonal sammenheng er dette beklagelig. Men det er samtidig klart at vi må løse bedre enn vi har gjort hittil de omstillingsproblemer vi møter i vår egen industri før vi makter å åpne for en mer fornuftig internasjonal arbeidsdeling.

En del av de problemer i økonomien som vi nå sliter med har vært av konjunkturmessig art. Men det konjunkturmessige tilbakeslag ser ut til etter hvert å bli avløst av problemer av mer strukturell og varig art. Dette har medført at de land som har lagt særlig stor vekt på en motkonjunkturpolitikk i årene etter 1974, nå står overfor en mer smertefull

tilpasning til en langvarig strukturkrise. Dette gjelder kanskje i særlig grad land som Sverige og Norge.

Vi har grunn til å være tilfreds med hovedtrekkene i den motkonjunkturpolitikken som har vært fulgt. Vi har lyktes bra i det som hele tiden har vært det fremste målet, nemlig å holde sysselsettingen oppe. Men etter at det i løpet av fjoråret ble klart at vi ikke bare stod overfor et midlertidig konjunkturtelt tilbakeslag, var det samtidig på det rene at enkelte trekk i motkonjunkturpolitikken måtte avløses av andre og mer varige virkemidler. Våre prognoser hadde vært for optimistiske. Under tilbakeslagskonjunktoren skjøv vi foran oss de omstillingsproblemer som en dynamisk industri alltid vil måtte leve under. Dette gjør at omstillingene og tilpasningene som vi nå står overfor blir spesielt vanskelige.

Situasjonen i de nærmeste år framover ser ikke ut til

å gi oss noen sterk generell ekspansjon som lettere kan absorbere omstillingsproblemene.

Det mest kritiske problem som norsk industri står overfor i konkurransestilling med utlandet er kostnadsproblemet. De tiltak som Regjeringen i den senere tid har lansert, og som vil bli bygd inn i kredittpolitikken og finanspolitikken i det kommende år, tar alle sikte på en gunstigere norsk kostnadsutvikling i forhold til utlandet. Men kostnadsutviklingen lar seg ikke løse ved regjeringsdekreter og vedtak i Stortinget alene.

Kampen for en mer moderat kostnadsutvikling må føres på alle fronter. Den har adresse til de store organisasjonene i arbeidslivet, jordbruk og fiske. I det gjennomorganiserte

norske samfunn henger alle næringsgruppers og yrkesgruppers inntektsforhold sammen. Hvis én trer ut av rekken vil de andre dras etter.

Kampen mot kostnadene må også føres i de enkelte bedrifter. Kostnadsbesparende produksjonsmetoder, nye produkter, prosesser og bedre markedsføring er blant midler som enten motvirker ulempen ved høye kostnader, eller de påvirker kostnadene direkte.

Likevel, Regjeringen vil også kunne medvirke direkte i denne prosessen. Når vi etter hvert vil måtte avvikle de mer støttepregede industripolitiske tiltak, er det nødvendig at disse etter hvert erstattes av andre tiltak som kan gi utviklingsmuligheter til norske bedrifter.

Regjeringen har fått til behandling utredningen om skipsbyggeriene. Dette er en problemfylt næring, ved at den så sterkt er knyttet til den internasjonale krisen i skipsbygging og skipsfart. Det er på det rene at skipsbyggingskapasiteten i verden må reduseres med om lag 40 prosent. Dette har norske myndigheter vært innforstått med i internasjonale drøftinger.

I den utførte utredningen er dette grunnsynet fulgt opp, og det er antydnet løsninger på hvordan en slik nedbygging av skipskapasiteten skal kunne skje.

Finansiell medvirkning til investeringer for omstilling av virksomhet fra skipsbygging til andre oppgaver, kanskje i første rekke knyttet til oljevirkksomheten til sjøs, er en av løsningene. Men det ligger også en løsning i få en tilstrekkelig

effektiv skipsbygging i de verksteder som vi bør gå inn for å beholde i Norge.

Regjeringen har ennå ikke vurdert hvordan denne prosessen bør gjennomføres. Innenfor finansielle rammer som er knappere enn de vi har arbeidet under de siste år, må vi finne midler til nødvendig omstilling. Den praktiske gjennomføringen av en slik omstillingsprosess må i størst mulig utstrekning skje gjennom de banker og andre organer som har erfaring og kjennskap til finansieringsoperasjoner av dette slag. Samtidig må det også tas distriktsmessige hensyn. De steder som har et ensidig næringsliv og hvor et lokalsamfunn er sterkt avhengig av en enkelt bedrift, må vurderes i lys av dette.

Regjeringen er som nevnt ennå ikke begynt realitetsvurderingen av denne vanskelige sak. Men jeg har en følelse av at vi kanskje må gripe den an annerledes enn å sette opp som måltall hvor mange mennesker som skal være knyttet til skipsbygging i Norge. Det endelige antall sysselsatte bør kanskje være høyere, eller muligens lavere enn utredningen antyder. Det er en ny og uprøvd planleggingsteknikk å ta utgangspunkt i sysselsettingen som et måltall.

Norsk skipsbyggingsindustri er i internasjonal sammenheng spesiell ved at det bare er en begrenset del av den som er med på bygging av de skip som det internasjonalt er så stort overskudd på.

Mange av våre verft er innrettet på å bygge

mindre fartøyer, specials skip m.v., hvor de alminnelige markedsutsiktene, både for norske kjøpere og for andre lands ikke er så ensidig mørke som når det gjelder de store tankskip og bulkskip.

Jeg tror at de som skal sette de ulike tiltak i verk, må se nøye på konkurransedyktigheten til de enkelte bedrifter. Men det er samtidig klart at distriktshensyn og hensynet til en bred faglig kompetanse innen maritim virksomhet også er viktige kriterier.

Det norske samfunn er sterkt preget av en stor utjamning av inntekter mellom yrkesgrupper, sosialgrupper, næringer og landsdeler. På denne måten har vi lykket i å skape et samfunn uten de store forskjeller i levemåte og inntekt. Det er denne sterke utjamning av levekårene som er med på å sette et eget preg på vår samfunnsform som vi er stolte av. Dette vil vi beholde.

Men en slik omfattende sosial utjamningspolitikk må ha sin økonomiske basis. Denne basis må ligge i at det er næringer, virksomheter og enkeltbedrifter som har så høy avkastning at det gjennom de overskudd som der blir opparbeidet kan kanaliseres midler gjennom offentlige budsjetter

og på annen måte til dem som er mottakere i utjamningssystemet.

Nå er vi i ferd med å sprengte de økonomiske rammer for dette systemet. Vårt samlede forbruk, offentlig og privat, er nå for stort i forhold til den produksjon og de inntekter som skapes.

Sammenhengen mellom disse utjamningspolitiske betraktninger og dagens industripolitiske problemstillinger er at vi må innrette oss slik at en større del av vår samlede økonomi blir i stand til å yte noe inn i den totale utjamningen, og en noe mindre del kan få adgang til å være mottakere fra dette systemet.

Dette betyr at enkelte deler av vårt næringsliv som har vært mottakere av støtteordninger ikke lenger kan være det.

En større del av vårt samlede næringsliv må være i stand til å kunne ha en så stor avkastning at de kan kaste noe inn i den samlede utjamningsordningen.

Det er i første rekke industri og oljevirkksomhet som kan løse disse vitale oppgavene framover. Industri kjennetegnes ved at det er en økonomisk virksomhet hvor man ved tekniske og mekaniske og kjemiske produksjonsprosesser oppnår den høye avkastning pr. sysselsatt.

Oljevirkksomheten vil ikke alene kunne løse denne oppgaven i de nærmeste årene. Vi har allerede tatt ut en stor del av den avkastning som oljevirkksomheten nå gir, og vi ligger noe på forskudd. Forsinkelser i tilretteleggingen av oljevirkksomheten har vært med på å skuffe våre forventninger

til raske inntekter. Kostnadsstigningen med utbygging av feltene reduserer statsinntektene.

Lyspunktet i denne vanskelige situasjon for industrien er at vi står ikke overfor en samlet verdensøkonomi i stagnasjon eller tilbakegang. Det er også ekspansjonstrekk til stede i verdensøkonomiens brokete bilde. OECD-landene samlet ventes i år å ha en produksjonsvekst på nær 3 prosent.

I enkelte land (De forente stater, Vest-Tyskland) er veksten høyere. I andre deler av verden, kanskje særlig blant de oljeproduserende stater er det også en betydelig øking i etterspørselen. Det er tegn som tyder på at den britiske økonomien begynner å komme bedre på fote. Jeg nevner disse ksempelene som grunnlag for den tanke at vår oppgave er å

finne en økt avsetning på de markeder hvor det foregår en ekspansjon.

Selv i utgangsposisjonen er ikke bildet for mørkt. Vi er kanskje for sterkt preget av inntrykkene fra de industrigrener som har avsetningsproblemer, redusert drift eller kanskje opphør av virksomheten. Men vi skal også merke oss at det i dette problemfylte bilde fins en rekke oppmuntrende eksempler på at norsk produksjon hevder seg godt i dagens vanskelige forhold.

De beskyttede næringer har rimelig nok liten føling med de vanskelige tider. Dette gjør at en del av industrien, hele jordbruket, varehandel, bank og forsikringsvesen, samt innenlandsk transport, er næringer med god virksomhet, høy sysselsetting og få tegn til krise.

Når det gjelder de konkurranseutsatte næringer er fiskeriene i en gunstig situasjon. I fiskeriene har det i de siste år vært gode fangster, og de internasjonale markeder byr gjennomgående god avsetning. Dette har vært med på å styrke det økonomiske livet særlig i de kystdistriktene hvor fiske og fiskeforedling er hovednæringer.

Men også når vi kommer til industrien finner vi flere lovende, lyse trekk. I deler av maskinindustri, i utstyrproduksjon for skip, /i elektronisk, /i elektroteknisk industri og i transportmiddelindustrien finner vi tilfredsstillende produksjonsresultater og eksportresultater for mange bedrifters vedkommende. Et interessant kuriosum er at i den sterkt konkurransepregede dataindustrien har et norsk firma

lykkes å holde en uvanlig høy ekspansjonstakt på internasjonale markeder.

Tekoindustrien forbinder vi gjerne med vanskeligheter og behov for støtteordninger. Selv om dette er det alminnelige bildet, vil jeg gjerne trekke fram at her, som i andre vanskelig/^{-stilte}bransjer fins det en serie enkeltbedrifter som lykkes i å opprettholde og sogar øke sin eksport til andre europeiske land. Også innen treforedlingsindustrien, som er en av de mest problemfylte industrigrener, finner vi flere til dels store enkeltbedrifter med gode overskudd og eksportprestasjoner.

Bak de eksemplene jeg her nevner ligger det viktige og oppmuntrende forhold at norsk industri i stor utstrekning

har maktet å omstille seg til nye markedssituasjoner, og med et innenlandsk høyt kostnadsnivå.

Vår industrielle framtid må for en stor del ligge i å bygge videre på slike muligheter. Innenfor det nesten ubegrensede varespektrum som de internasjonale markeder alt i alt åpner muligheter for, fins det muligheter for gode kvalitetsprodukter å vinne innpass.

I norsk industripolitikk må vi i årene framover i stadig sterkere grad orientere oss mot å gi den nødvendige oppmuntring og medvirkning til at slike muligheter og ideer kan realiseres. Våre industripolitiske utfordringer ligger i overgangen fra en konjunkturpreget støtte til enkeltbedrifter til en passende offentlig medvirkning for å for-

sterke de vekstmuligheter som industrien selv har.

Det ville utvilsomt vært enklere å markere et slikt skifte i industripolitikken i en tid hvor industribedriftene går godt, og hvor de er en alminnelig sterk økonomisk ekspansjon. All erfaring sier at en omstilling under oppgangstider er enkel og smertefri. Men vi kan ikke velge spillereglene. Vi må handle under de barske realiteter vi lever under.

Norges Teknisk Naturvitenskapelige Forskningsråd har i samarbeid med industribedriftene og Norges Industri- forbund lagt fram en prosjektlister over konkrete muligheter innen norsk industri til dels å lansere nye produkter, dels gjennom bedre produksjonsprosesser å redusere kostnadene i produksjonen. En del av disse prosjektene er kostbare,

og vanskelige for bedriftene å finansiere. Dette skyldes trolig bl.a. at mange av de bedriftene det gjelder er rammet av vanskelige tider.

Uten å kunne komme inn på de enkelte elementer i dette opplegget, vil jeg trekke fram dette som et eksempel på en fornuftig og konstruktiv oppgave i industripolitikken. Dette opplegget er videre et godt eksempel på samarbeid mellom industriell forskning, industribedriftene, industriens organisasjoner og det offentlige.

Jeg håper at det ved den videre bearbeiding vil vise seg mulig å gjennomføre et betydelig antall av disse enkeltprosjekter.

Jeg har i den siste tid støtt på uttalelser fra flere hold hvor det uttrykkes ønske om en utredning av de næringsmessige muligheter for industriell ekspansjon i Norge. Jeg er åpen for enhver realistisk mulighet til klarlegging av framtidige utviklingslinjer. Vi må bare ikke tro at det er så enkelt at hvis vi bare hadde hatt et slikt utredningsmateriale, nærmest en katalog, kunne Regjeringen plassere midler i lovende tiltak.

Virkeligheten er nok neppe så enkel som at man skal kunne lage en altomfattende kokebok.

På enkelte områder trenger vi slike utredninger som grunnlag for industripolitiske beslutninger. Det vil f.eks. kunne dreie seg om økonomisk virksomhet som har en bestemt

distriktpolitisk betydning, eller som bygger på kjente naturgitte ressurser. Men med slike unntak tror jeg ikke at vi nærmest i detalj kan stake opp vår industripolitiske framtidsvei.

Det ligger som en naturlig del av det økonomiske system vi arbeider under, og som det ikke er aktuelt å endre hovedtrekkene i, at det er i næringen selv ansvaret ligger for å utforme nye produksjonsretninger.

Ingen komité i verden ville kunnet konkludere med at det ville vært naturlig med en møbelindustri i Møre og Romsdal. Ei heller ville noen slik utredning ha gitt store levemuligheter for en norsk dataindustri, for å nevne to eksempler hvor den

faktiske utvikling har vist seg å by på gode muligheter for norsk produksjon.

Det offentlige har et klart medansvar i industripolitikken. Gjennom den økonomiske og fysiske planleggingen skal vi skape rammebetingelser for den industrielle utviklingen.

For til slutt å vende tilbake til det som vel egentlig er temaet, investeringene i industrien, spiller disse en viktig rolle for å kunne realisere nye framtidsretninger i norsk industri. Regjeringen er innstilt på gjennom de eksisterende offentlige og halvoffentlige finansieringsorganer å være med å realisere slike muligheter.

Det vil være en av Regjeringens viktigste næringspolitiske oppgaver å sørge for et høyt nivå i industriinvesteringene. Selv om vi i tiden framover må stramme til i vår samlede bruk av varer og tjenester til innenlandske

formål, må vi ha økonomisk rygggrad til å kunne bære en rimelig kapitaldannelse i industrien.

Det utviklingspotensial, og den ekspansjonstrang som ligger i norske industribedrifter, er en uhyre verdifull ressurs. Det er en oppgave for Regjeringen å medvirke til at denne ressurs kan bli utnyttet på best mulig måte.

I den daglige diskusjon av de økonomiske oppgaver og de økonomiske problemer, er det lett å bli slått av mismot og forvirring.

Regjeringen forbereder nå en melding til Stortinget hvor vi gir et opplegg for å trygge landets økonomi i de vanskelige år vi står foran.

De enkelttiltak som Regjeringen har lansert i den senere tid går alle inn i en samlet politikk som tar sikte på å nytte våre ressurser på en slik måte at vi trykker framtidig sysselsetting og produksjon i Norge.

Mye av vanskeligheten i dagens situasjon ligger i at vi nå i så lang tid har vært vant til en regelmessig økonomisk vekst fra år til år. Slik norsk økonomi nå rammes av de internasjonale stormkastene, og slik vi må arbeide med å bringe vår kostnadsutvikling under kontroll, må vi for noen tid utsette en videre vekst og oppgang i vårt forbruk.

Det dreier seg ikke om noen nødstilstand. Det nivå vi nå må innrette oss på for noen tid er høyt, ja de fleste folk i verden ville si meget høyt. Selv om de høyere

inntektsgrupper må tåle å se en nedgang i sin inntekt i år og trolig til neste år, vil vi likevel ha et gjennomsnittsnivå som er vel det dobbelte av hva det var i 1950-årene.

Det er ingen økonomisk nød vi står overfor. Vi står overfor den utfordring å tilpasse vår økonomi til nye og mer usikre og mindre gjestmilde internasjonale kår. Med god innsats i produksjonslivet, og med måtehold og fornuft vil vi greie oss gjennom disse vanskene. Dette er ikke en oppgave som kan løses av Regjeringen alene. Den kaller på medvirkning av alle inntektsgrupper og næringsgrener.